

Recht en krom

Vóór de Franse Tijd spraken de schepenen van Nederweert zelf recht. Dat deden ze onder leiding van de schout, die meestal als enige juridisch geschoold was. In de 16e eeuw ging men in geval van hoger beroep naar de schepenbank van Wessem. Kwamen er dan nog niet uit, dan restte appél voor het Hof in Aken. In beroep gaan in Aken noemde men 'Hoofvaart'. Zo'n vonnis was bindend voor alle partijen..

Naast de formele rechtspraak greep de bevolking regelmatig naar eigen correctiemiddelen. Zo probeerde men eigenhandig 'recht' te maken wat in hun ogen 'krom' was. Vaak ging het om zaken die buiten de dagelijkse orde of fatsoen vielen, zoals bijvoorbeeld het vreemdgaan door gehuwden of seks voor het huwelijk. Maar ook mishandeling van een vrouw door de echtgenoot (of juist het omgekeerde) kon aanleiding zijn, evenals verbroken trouwbeloften. Het ingrijpen door de bevolking (vaak de plaatselijke jeugd) noemde men 'ezel drijven', in Nederweert ook wel 'oetbelle'. Dat woord sloeg op het helse kabaal dat men maakte bij zo'n actie. Voor het huis van de 'dader' werd door middel van ketelmuziek, potten en pannen zoveel mogelijk lawaai gemaakt. Soms bleef het niet bij verbaal geweld en werden bijvoorbeeld landbouwwerktuigen gedemonteerd of de kar en ploeg werden bovenop het dak van woning of schuur gezet. Ook is bekend dat men een ezel op de voordeur schilderde. In een enkel geval kwam het tot molest. Dat was bijvoorbeeld het geval in mei 1797. Naast het huis van herbergierster Joanna Didden in de Paulus Holtenstraat liep de Weerterbeek. Een grote groep lawaaimakende jongeren had de echtgenote van boer Michiel Konings "ter correctie" in het water gegooid, waarbij de menigte luidkeels scandeerde: 'Zij moet er nog eens door!'. Uiteindelijk werd zij druipnat en haveloos in de herberg afgeleverd.

Justitie zat danig in haar maag met dergelijke volkstribunalen. Voor de vorm werd wel gereageerd, maar het eigenmachtig optreden van de bevolking was moeilijk te bestrijden. In een kleine dorpsgemeenschap met veel

Foto van een volksgericht in de Brabantse Kempen (1952). Het erf is gebarricadeerd met boerenkarren. Foto internet: www.rhc-eindhoven.nl.

familiaire banden had de gemeentelijke overheid vaak boter op haar hoofd en keek zij een andere kant op. De initiatiefnemers traden meestal op in grotere groepen, zodat iedereen zich achter elkaar kon verschuilen. Eventuele getuigen konden zich achteraf slechts algemeenheden herinneren of veinsden kortstondig geheugenverlies. Met name in streken waar de geestelijke ontwikkeling van de bevolking relatief achterliep, werd er nog lang aan de volksgerichten vastgehouden. Rond het midden van de 20e eeuw verdween ook in Nederweert langzamerhand de traditie van het 'oetbelle'. Sedertdien beperkt de uitlaatklep van de gemeenschap zich vooral tot de jaarlijkse carnavalsoptocht of petitie. Toch vond er in 2007 in Nederweert nog een geval van 'oetbelle' plaats, ditmaal georganiseerd door volwassenen. Door ophitsing en het achterwege laten van hoor en wederhoor werd de rechtsgang zelfs geblokkeerd. Zo werden de 'oetbellers' zelf ook onderdeel van de eigentijdse geschiedschrijving.

Alfons Bruekers